

Monede medievale și moderne descoperite în județul Galați

Aurel VÎLCU*
și Costel ILIE**

Pe teritoriul județului Galați au fost efectuate o serie de cercetări preventive, în anii 2006, 2007 și 2008 în localitățile Nicorești, situl Biserica Nașterea Maicii Domnului¹, Adam (comuna Drăgușeni), situl Mănăstirea Adam² și Liești, situl Biserica Veche³, care au avut drept rezultat descoperirea unor materiale arheologice și a 29 de piese numismatice. Monedele găsite în siturile arheologice Adam și Nicorești au intrat în colecția Muzeului de Istorie din Galați, iar cele din situl Liești în colecția Muzeului Mixt Tecuci.

Biserica Nașterea Maicii Domnului din comuna Nicorești, ctitorită la 1728, este înscrisă în lista monumentelor istorice și a suferit intervenții repetate. Necesitatea realizării unor lucrări de ambiantare a zonei aferente monumentului a impus o cercetare arheologică preventivă, care a dus la descoperirea unor morminte din vechea necropolă situată pe latura de vest a bisericii, sub fundațiile fostei case parohiale care a funcționat în secolul XX. Cercetările arheologice din zona bisericii Nașterea Maicii Domnului au condus la descoperirea a 11 monede din argint și metal comun emise în Polonia, Lituania, Riga, Rusia, Ungaria, Austria și Imperiul otoman. Cea mai veche monedă din necropola de la Nicorești este o piesă de 1/2 gros, emisiune a Coroanei din timpul regelui Alexandru (1501-1506), descoperită în mormântul nr. 14 împreună cu un solidus bătut la Riga în 1640 în numele reginei Christina (1632-1654). Asocierea celor două emisiuni nu este surprinzătoare, ținând cont de faptul că piesele de 1/2 gros emise în secolul al XVI-lea în atelierele Coroanei și în Lituania au continuat să fie utilizate și în veacul următor, așa cum se poate observa din structura circulației monetare⁴. Succesul de care s-au bucurat jumătățile de gros poate fi explicat prin titlul superior comparativ cu emisiunile devalorizate din prima parte a secolului al XVII-lea. Polgroșii de Cracovia emiși în timpul domniei regelui Alexandru aveau o greutate brută de 1,03 g și un conținut de argint de 0,77 g⁵. Cercetările asupra materialului numismatic păstrat în colecțiile muzeale au arătat că numeroase tezaure monetare din Țara Românească și Moldova⁶, ascunse în secolul al XVII-lea,

* Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București.
E-mail: aurelvilcu@yahoo.com.

** Muzeul de Istorie din Galați. E-mail: costelilie@gmail.com.

¹ M. Nicu, C. Ilie, *Necropola Bisericii „Nașterea Maicii Domnului Negustori, comuna Nicorești, județul Galați*, *Danubius*, 24, 2006, p. 35-42.

² Idem, în *Cronica cercetărilor arheologice din România: campania 2006*, ed. Mircea Victor Angelescu, Florela Vasilescu, București, 2007, p. 19-22.

³ *Ibidem*, p. 239-241.

⁴ Pentru circulația polgroșilor emiși de Polonia și Lituania în secolul al XVI-lea în Țările Române a se vedea B. Murgescu, *Circulația monetară în Țările Române în secolul al XVI-lea*, București, 1996, p. 119-123.

⁵ A. Mikolajczyk, *Einführung in die neuzeitliche Münzgeschichte Polens*, Łódz, 1988, p. 24, 30, 50.

⁶ O discuție asupra circulației monetare în Moldova în secolele XVI-XVII la V.M. Butnariu, *Moldova între „spații monetare” și „rațiuni de stat”*. *Anii 1574-1611*, SCN, 12 (1997), 1998, p. 157-172 și L. Munteanu, *Aspecte ale circulației monetare în Moldova în secolele XVI-XVII*, *ArhMold*, 27 (2004), 2006, p. 241-260.

conțin loturi importante de jumătăți de gros bătute în Polonia și Lituania în prima parte a secolului al XVI-lea. Pentru Țara Românească au fost semnalate polgroși în tezaurele de la Dragoslavele, jud. Argeș⁷, București (str. Baicului)⁸, Târgoviște, jud. Dâmbovița⁹, Pietrele, jud. Giurgiu¹⁰, Urziceni¹¹ și Piuă Petrii¹² în jud. Ialomița, Verguleasa, jud. Olt¹³, Ulmeni¹⁴ și Viișoara în jud. Teleorman¹⁵, iar pentru Moldova la Măgura, jud. Bacău¹⁶, Cordăreni, jud. Botoșani¹⁷, Iași¹⁸, Iași (biserica Sf. Sava)¹⁹, Bucium²⁰ și Tomești²¹ în jud. Iași, Suceava – la cărămidăria întreprinderii Producția, la sud-vest de șoseaua Suceava-Ițcani²² și la liceul Ștefan cel Mare²³, și Bălțați în jud. Vaslui²⁴ la care se adaugă tezaurele de la Chișinău²⁵, Criuleni III²⁶ și Criuleni IV²⁷ în r. Criuleni, Mărculești I²⁸, Mărculești II²⁹ și Băhrinești³⁰ în r. Florești, Mărzești³¹ și Morozeni³² în r. Orhei, Ciuciuleni, r. Nisporeni³³, Lazovsk³⁴, Copăceni I³⁵, Copăceni II³⁶ și Prepeleța³⁷ în r. Lazovsk (Sângerei), Blijinii Hutor, r. Slobozia³⁸, Vasilcău (Vasilkovo)³⁹ și Volovița în r. Soroca⁴⁰ din Rep. Moldova, toate încheiate în secolul al XVII-lea. Dintre emisiunile Coroanei remarcăm că polgroșii de Cracovia bătute în timpul regelui Alexandru sunt întâlnite în Țara Românească în următoarele tezaure:

⁷ A. Smaranda, Șt. Trîmbaciu, *Trei tezaure monetare din secolele XVI-XVII, descoperite în zona orașului Cîmpulung*, BSNR, 67-69 (1973-1975), 1975, p. 171-173.

⁸ Katiușa Pârvan, *Un tezaur de secol XVII descoperit în București strada Baicului*, CAB, 5, 2002, p. 126-152.

⁹ A. Vîlcu, *Circulația dinarului unguresc în secolul al XVII-lea în Țara Românească (Tezaurul de la Târgoviște, jud. Dâmbovița)*, CN, 8, 2002, p. 335-346.

¹⁰ Constanța Știrbu, Ana-Maria Velter, *Tezaurul de la Pietrele*, Numismatica, nr. 1, 1996.

¹¹ Constanța Știrbu, Ana-Maria Velter, E. Păunescu, *Circulația talerilor în secolele XVI-XVII, în Țara Românească – problema falsurilor (tezaurul de la Urziceni, jud. Ialomița)*, CN, 6, 1991, p. 182-183.

¹² M. Neagu, P. Vlădilă, *Aspecte ale circulației monetare la Dunărea de Jos în secolele XV-XVII, în lumina cercetării tezaurelor de la Piuă Petrii-Orașul de Floci*, în *Cultură și civilizație la Dunărea de Jos*, 3-4, 1987, p. 180-186.

¹³ E. Persu, *Două tezaure feudale descoperite în localitățile Verguleasa, județul Olt și Drăgășani, județul Vilcea*, Buridava, 1, 1972, p. 340-384.

¹⁴ I. Spiru, *Tezaurul monetar feudal de la Ulmeni-Teleorman*, BSNR, 67-69 (1973-1975), 1975, p. 171-173.

¹⁵ A. Vîlcu, E. Păunescu, *Un tezaur monetar din secolele XVI-XVII descoperit la Viișoara, jud. Teleorman*, în *Simpozion Chișinău 2000*, p. 169-195.

¹⁶ Al. Artimon, *Un tezaur monetar din secolele XVI-XVII descoperit la Măgura (jud. Bacău)*, Carpica, 4, 1971, p. 323-330.

¹⁷ Viorica Enăchiuc, *Relațiile comerciale ale Moldovei în secolele XVI-XVII ilustrate de tezaurul monetar descoperit la Cordăreni, județul Botoșani*, Acta Moldaviae Meridionalis, 12-14, 1990-1992, p. 93-101.

¹⁸ L. Munteanu, V. Mihăilescu-Bîrliba, E. Oberländer-Târnoveanu, în *The Great Medieval Coin Hoard of Iași*, Iași, 2006, p. 57-368.

¹⁹ V.M. Butnariu, în *Monnaies et parures du Musée d'Histoire de la Moldavie de Iași*, Iași, 2001, p. 89.

²⁰ Iulia Moldovan, Elena Gherman, C. Hriban, V.M. Butnariu, în *Monnaies et parures du Musée d'Histoire de la Moldavie de Iași*, Iași, 2001, p. 92-107.

²¹ V.M. Butnariu, în *Monnaies et parures du Musée d'Histoire de la Moldavie de Iași*, Iași, 2001, p. 108.

²² G. Foit, *Un tezaur monetar din secolele XV-XVII descoperit la Suceava*, SCN, 3, 1960, p. 511-516.

²³ Idem, *Tezaure monetare răzlețe (inedite)*, Suceava, 6-7, 1979-1980, p. 139-147.

²⁴ A. Vîlcu, Adriana Țibulcă, V.M. Butnariu, în *Monnaies et parures du Musée Départemental Ștefan cel Mare de Vaslui*, Iași, 2007, p. 57-69.

²⁵ V.M. Butnariu, în *Tezaure din muzeele orașului Chișinău*, Chișinău 1994, p. 57-58, nr. 35.

²⁶ A. A. Nudelman, *Topografija kladov i nahodok ediničnyh monet*, Chișinău, 1976, p. 119-120, nr. 45.

²⁷ *Ibidem*, p. 120-121, nr. 46.

²⁸ V.M. Butnariu, Ana Niculiță, în *Tezaure din muzeele orașului Chișinău*, Chișinău 1994, p. 43-44, nr. 17. Tezaurul apare sub numele de Varvarovka la A.A. Nudelman, *op.cit.*, p. 108-109, nr. 15.

²⁹ Ana Niculiță, *Tezaurul de monede de la Mărculești*, ArhMold, 18, 1995, p. 303-309.

³⁰ V.M. Butnariu, Ana Niculiță, în *Tezaure . . .*, p. 46-47, nr. 21.

³¹ A.A. Nudelman, *op.cit.*, p. 117, nr. 36.

³² *Ibidem*, p. 117, nr. 37, V.M. Butnariu, în *Tezaure . . .*, p. 45-46, nr. 20.

³³ A.A. Nudelman, *op.cit.*, p. 124, nr. 51

³⁴ *Ibidem*, p. 110-111, nr. 23.

³⁵ *Ibidem*, p. 111, nr. 25.

³⁶ *Ibidem*, p. 111, nr. 26.

³⁷ *Ibidem*, p. 112, nr. 28.

³⁸ *Ibidem*, p. 127, nr. 60.

³⁹ *Ibidem*, p. 105-106, nr. 9.

⁴⁰ V. M. Butnariu, în *Tezaure . . .*, p. 51, nr. 28.

București – str. Baicului (1 ex.), Târgoviște, jud. Dâmbovița (2 ex.)⁴¹, Verguleasa, jud. Olt (35 ex.) și Ulmeni, jud. Teleorman (79 ex.). Pentru Moldova polgroșii de Cracovia emiși în numele regelui Alexandru au fost semnalati în tezaurele descoperite la: Iași (23 ex.)⁴², Suceava-cărămidăria întreprinderii „Producția” la sud-vest de șoseaua Suceava-Ițcani (72 ex.) și Mărculești, r. Florești, Rep. Moldova (11 ex.)⁴³. Ca și în cazul necropolei de la Nicorești, cercetările arheologice efectuate la reședința voievodală de la Vaslui au scos la lumină un mormânt în care se afla o piesă de 1/2 groș emisă la Cracovia în numele regelui Alexandru, în asociere cu un șiling de la Sigismund III (1587-1632) bătut la Riga⁴⁴. Un polgroș emis la Cracovia pentru regele Alexandru a fost descoperit în urma cercetărilor arheologice întreprinse în București, la Curtea Veche⁴⁵, la care se adaugă o altă piesă de 1/2 groș, tot emisiune a atelierului Coroanei din timpul domniei regelui Alexandru, găsită întâmplător la Mokra, r. Râbnița, Rep. Moldova⁴⁶.

Lotul de monede descoperite în urma cercetărilor efectuate în necropola bisericii Nașterea Maicii Domnului din Nicorești conține și un solidus lituanian emis pentru regele Sigismund III în anul 1614 la care se adaugă o copeică rusească de la începutul secolului al XVII-lea. Emisiunile rusești din secolul al XVII-lea sunt rar întâlnite în Țara Românească și în Moldova, până în prezent fiind semnalată doar o copeică de la țarul Vasile Ivanovici Șuiski (1606-1610) găsită în biserica Sf. Gheorghe Nou din București⁴⁷. Ceva mai bine reprezentate în descoperirile monetare din Țara Românească și Moldova sunt emisiunile țarului Ivan IV (1533-1584) semnalate în tezaurele de la Radu Vodă, jud. Giurgiu⁴⁸ și Vlădila, jud. Ilfov⁴⁹, în necropola bisericii Sf. Sava din Iași⁵⁰ și la Piua Petrii, jud. Ialomița (o denga)⁵¹.

Cercetările efectuate în necropola bisericii Nașterea Maicii Domnului din Nicorești au scos la lumină și cinci parale otomane din secolele XVIII-XIX. Patru au fost emise în numele sultanilor Mahmud I, Osman III, Selim III și Mahmud II, la care se adaugă un exemplar pentru care nu s-a reușit precizarea emitentului din cauza stării de conservare. Paralele emise de Mahmud I, de bună calitate, au fost teaurizate către sfârșitul veacului al XVIII-lea și la începutul secolului următor, așa cum o dovedesc descoperirile de la Craiova (str. N. Bălcescu)⁵², Odobești, jud. Dâmbovița⁵³, Roșu I, jud. Ilfov⁵⁴, Dobrești, jud. Dolj⁵⁵, Colibași, jud. Ilfov⁵⁶, București (Cărămidarii de Jos) și Buzău⁵⁷. Circulația vreme îndelungată a paralelor emise

⁴¹ A. Vîlcu, *Circulația dinarului ungiuresc în secolul al XVII-lea în Țara Românească (Tezaurul de la Târgoviște, jud. Dâmbovița)*, CN, 8, 2002, p. 335-346.

⁴² L. Munteanu, V. Mihăilescu-Bîrliba, E. Oberländer-Târnoveanu, *op.cit.*, p. 57-368.

⁴³ Ana Niculiță, *Tezaurul de monede de la Mărculești*, ArhMold, 18, 1995, p. 303-309.

⁴⁴ Ana Boldureanu, V.M. Butnariu, L. Munteanu, Adriana Țibulcă, A. Vîlcu, în *Monnaies et parures du Musée Départemental Ștefan cel Mare de Vaslui*, Iași 2007, p. 102-107.

⁴⁵ Gh. Mănușcu-Adameșteanu, Ana-Maria Velter, Katiușa Pârvan, A. Vîlcu, *Monede medievale și moderne descoperite în București și în împrejurimi (secolele XIV-XIX)*, București, 2005, p. 247, nr. 3.

⁴⁶ A.A. Nudelman, *op.cit.*, p. 137, nr. 23.

⁴⁷ Ana-Maria Velter, *Descoperiri monetare izolate din București și împrejurimi (1364-1867)*, la Gh. Mănușcu-Adameșteanu, Ana-Maria Velter, Katiușa Pârvan, A. Vîlcu, *Monede medievale și moderne . . .*, p. 72.

⁴⁸ E. Nicolae, E. Păunescu, *Un tezaur din secolul al XVI-lea descoperit la Radu Vodă, comuna Izvoarele, județul Giurgiu*, SCN, 10 (1993), 1996, p. 109-136.

⁴⁹ T. Rădulescu, *Circulația monetară în Țara Românească la sfârșitul secolului al XVI-lea*, Craiova, 2002, p. 91.

⁵⁰ V.M. Butnariu, E. Nicolae, în *Monnaies et parures du Musée d'Histoire de la Moldavie de Iași*, Iași, 2001, p. 128.

⁵¹ Paraschiva Stancu, *Monede descoperite la Piua Petrii în campaniile arheologice din anii 1993-1994*, CN, 7, 1996, p. 169-172.

⁵² Maria Rădulescu, *Tezaurul monetar de la Craiova – N. Bălcescu (sec. XVII – XVIII)*, Oltenia. Studii și comunicări, 6, 1999, p. 65-70.

⁵³ V. Drob, *Două tezaure monetare otomane descoperite în județul Dâmbovița*, CN, 7, 1996, p. 209-211.

⁵⁴ A. Vîlcu, *Două tezaure monetare din secolul al XVIII-lea descoperite la Roșu, jud. Ilfov și Băiculești, jud. Argeș*, CN, 8, 2002, p. 251-260.

⁵⁵ T. Rădulescu, *Tezaurul monetar din secolele XVI-XVIII descoperit la Dobrești, Dolj*, Oltenia. Studii și comunicări, 12, 2000, p. 102-107.

⁵⁶ G. Trohani, D. Șerbănescu, *Un tezaur monetar din secolele XVIII-XIX descoperit la Colibași, jud. Ilfov*, BSNR, 67-69 (1973-1975), 1975, p. 181-186.

⁵⁷ A. Vîlcu, Ana Dicu, *Un trésor monétaire des XVIIIe – XIXe siècles découvert à Buzău*, Romano-Turcica, Istanbul, 2003, p. 153-165.

în numele sultanului Mahmud I este atestată și de studierea descoperirilor numismatice făcute în necropola de la Tunari⁵⁸. Astfel, în mormântul nr. 309 s-a constatat că parale de la Mahmud I (nr. 267, 268 din catalog) au fost depuse împreună cu o para de la Selim III (nr. 351 în catalog) și o altă para cu emitent neprecizat (nr. 398) dar care a fost bătută cu siguranță în secolul al XVIII-lea. Din punct de vedere cronologic limita superioară a circulației paralelor emise în vremea lui Mahmud I depășește mijlocul secolului al XIX-lea așa cum reiese din inventarul mormântului nr. 321. Astfel s-a constatat că o para emisă de Mahmud I a fost depusă împreună cu un kreuzer austriac de la 1816 și o monedă românească de 5 bani bătută în anul 1867 de Carol I. Rămânerea în circulație vreme îndelungată în Țara Românească a monedelor de mică valoare nu este un fenomen specific doar monedelor otomane. De pildă, inventarul mormântului nr. 446 din necropola de la Tunari dovedește că moneda poloneză emisă în primele decenii ale secolului al XVII-lea circula încă la începutul secolului al XIX-lea, un triplu gros din anul 1618 bătut în numele regelui Sigismund III (nr. 13) fiind depus împreună cu o para de la Mahmud I (nr. 276), două parale cu emitent neprecizat din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea (nr. 380-381) și o para de la Mahmud II (nr. 491).

Revenind la descoperirile de monede otomane de la Nicorești remarcăm o para care poartă tuğra-ua sultanului Osman III. Paralele emise în numele sultanului Osman III sunt mai rar întâlnite, până în prezent fiind semnalate în structura tezaurilor de la Craiova (str. N. Bălcescu)⁵⁹, București (str. Brezoianu)⁶⁰, Dobrești, jud. Dolj⁶¹, Colibași, jud. Ilfov⁶² și București (Cărămidarii de Jos)⁶³. Descoperiri izolate au fost semnalate în necropola de la Bătinești, jud. Vrancea (un exemplar)⁶⁴, la mănăstirea Măxineni, jud. Brăila (un exemplar)⁶⁵ și în București și împrejurimi (opt exemplare)⁶⁶.

Pentru Țara Românească descoperirile de parale emise în timpul sultanului Selim III sunt concentrate în primele decenii ale secolului al XIX-lea, așa cum o dovedesc tezaurile de la Buzău⁶⁷ și București (Cărămidarii de Jos). În privința descoperirilor izolate un bun exemplu îl constituie studierea materialului numismatic scos la lumină în timpul cercetărilor arheologice efectuate în București și în preajma Capitalei în perioada 1950-2000. Dintre cele 358 de monede otomane din secolele XVIII-XIX, 33 de piese reprezintă emisiuni ale sultanului Selim III⁶⁸. Se adaugă materialul numismatic descoperit în anul 2005, în necropola medievală de la Tunari: 246 de monede otomane dintre care 35 de exemplare de la Selim III (34 de parale și un beșlik)⁶⁹.

⁵⁸ A. Vîlcu, *Monedele otomane descoperite la Tunari-Biserică*, în vol. *Comuna Tunari, jud. Ilfov. Cercetări istorice și arheologice. Secolele XVI-XIX*, București, 2009, p. 249-278.

⁵⁹ Maria Rădulescu, *op.cit.*, p. 65-70.

⁶⁰ Maria Grigoruță, *Tezaurul monetar din secolul al XVIII-lea descoperite la București*, București. Materiale de istorie și muzeografie, 7, 1969, p. 179-184. Publicat sumar și cu greșeli de identificare a emitenților. Revizuirea materialului numismatic a fost făcută de A. Vîlcu, *Moneda otomană în Țările Române în perioada 1687-1807*, Brăila, 2009, p. 285, nr. 30.

⁶¹ T. Rădulescu, *Tezaurul monetar din secolele XVI-XVIII descoperit la Dobrești, Dolj, Oltenia. Studii și comunicări*, 12, 2000, p. 102-107.

⁶² G. Trohani, D. Șerbănescu, *op.cit.*, p. 181-186.

⁶³ Publicat sumar și cu greșeli de identificare a emitenților și a nominalurilor de Maria Grigoruță, *Tezaurul monetar de la Cărămidarii de Jos (sec. XVIII-XIX)*, Izvoare arheologice bucureștene, 2, București, 1985, p. 57-62. Revizuirea materialului numismatic a fost făcută de A. Vîlcu în vol. Gh. Mănu-

Adameșteanu, Ana-Maria Velter, Katiușa Pârvan, A. Vîlcu, *Monede medievale și moderne . . .*, p. 558.

⁶⁴ Gh. Poenaru Bordea, *Découvertes monétaires en Roumanie 1994-1996 (XXXVIII-XL)*, Dacia, N.S., 40-42 (1996-1998), 2000, p. 457, nr. 151.

⁶⁵ Doina Aftene, *Parale otomane descoperite la Măxineni*, Istros, 12, 2005, p. 275, nr. 20. În catalog unele monede apar drept piese de 5 parale, dar după datele tehnice nu poate fi vorba decât de parale.

⁶⁶ A. Vîlcu, *Monede otomane izolate descoperite în București*, în vol. Gh. Mănușu-Adameșteanu, Ana-Maria Velter, Katiușa Pârvan, A. Vîlcu, *Monede medievale și moderne . . .*, p. 89-98.

⁶⁷ A. Vîlcu, Ana Dicu, *op.cit.*, p. 153-165.

⁶⁸ A. Vîlcu, *Monede otomane izolate descoperite în București*, în vol. Gh. Mănușu-Adameșteanu, Ana-Maria Velter, Katiușa Pârvan, A. Vîlcu, *Monede medievale și moderne . . .*, p. 89-98.

⁶⁹ Idem, *Monedele otomane descoperite la Tunari-Biserică*, în vol. *Comuna Tunari, jud. Ilfov. Cercetări istorice și arheologice. Secolele XVI-XIX*, București, 2009, p. 249-278.

Deși a circulat în Moldova, datorită valorii scăzute, paraua a fost rareori teaurizată fiind preferate piesele mari din argint sau aur. Singurul depozit monetar cunoscut până în prezent, care conține parale, este cel descoperit la mănăstirea Dobrovăț, jud. Iași⁷⁰, alcătuit din exemplare emise la Constantinopol în timpul sultanilor Ahmed III, Mahmud I și Mustafa III. Cercetările arheologice întreprinse în necropolele de la Dobrovăț⁷¹ și biserica Sf. Sava din Iași⁷² au scos la lumină un lot important de parale emise în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Ponderea paralei în circulația monetară din Moldova în această perioadă este dificil de stabilit în acest moment, însă este de presupus că măcar în rândul monedelor mărunte destinate tranzacțiilor cotidiene acest nominal a ocupat un loc important, așa cum reiese din analiza pieselor descoperite în cele două necropole menționate.

Descoperirile monetare de la Nicorești sunt încheiate de un kreuzer austriac emis la Viena în anul 1816. Monedele găsite în situl Biserica „Nașterea Maicii Domnului” demonstrează că necropola a fost utilizată în secolele XVII-XIX.

Cercetarea arheologică de la Mănăstirea Adam, comuna Drăgușeni, a dus la identificarea unor ziduri din piatră și cărămidă, fundații ale unei bisericii mai vechi, probabil cea inițială, ctitorită de Adam Movilă, la 1653. Au mai fost puse în evidență urmele unor fundații din cărămidă, ce provin de la construcțiile anexe, ridicate cel mai devreme la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea. Sub aceste din urmă fundații, au fost descoperite mai multe morminte, cu inventar modest, din care au fost recuperate următoarele monede: un denar unguresc pus în circulație de monetăria de la Kremnitz (Kremnica) pentru regele Vladislav II (1490-1516), doi solidi emiși de Riga pentru Sigismund III în anul 1619 și pentru Gustav Adolf în anul 1627, două parale otomane emise în numele sultanilor Mahmud I (1730-1754) și Mustafa III (1757-1774) la care se adaugă un solidus polonez și un kreuzer austriac din secolul al XVII-lea, ambele puternic uzate. Tot de la mănăstirea Adam provin două descoperiri izolate, ambele piese de un kreuzer emise în anul 1851 la Kremnica (Kremnitz). Remarcăm descoperirea în mormântul nr. 8 a unui denar unguresc emis la începutul secolului al XVI-lea. Aparent mormântul ar putea data din această perioadă însă descoperirile monetare arată că denarii de la Vladislav II rămân în circulație și în secolul al XVII-lea. Într-un studiu asupra circulației monetare din Țara Românească s-a constatat că la sfârșitul secolului al XVI-lea și în primele decenii ale secolului al XVII-lea deprecierea asprului otoman a atras o creștere a ponderii denarilor ungurești, în special a pieselor bătute după vechiul standard inițiat de Mathia Corvin în 1467 și menținut în timpul lui Vladislav II⁷³. Astfel, dacă între 1501-1580 denarii ungurești totalizau 11% din valoarea tezaurelor monetare descoperite în Țara Românească, între 1581-1600, ponderea lor ajunge la 19,8%⁷⁴, după care se observă o scădere treptată, pe măsură ce piața monetară este cucerită de nominalurile mari, din categoria talerului. Analizând structura tezaurelor încheiate în primele trei decenii ale secolului al XVII-lea, se constată că denarii au o pondere valorică de 8,3% din totalul pieselor supuse calculelor⁷⁵. Tot pentru Țara Românească s-a observat că dintre denarii ungurești aflați în tezaure încheiate în secolul al XVII-lea, proporția emisiunilor lui Vladislav II este de 2,21%⁷⁶. Revenind la piesa aflată în discuție, pe baza observațiilor asupra circulației acestui tip monetar apreciem că denarul descoperit la

⁷⁰ Ana Boldureanu, E. Nicolae, în *Monnaies et parures du Musée d'Histoire de la Moldavie de Iași*, Iași, 2001, p. 109.

⁷¹ *Ibidem*, p. 114.

⁷² E. Nicolae, în *Monnaies et parures du Musée d'Histoire de la Moldavie de Iași*, Iași, 2001, p. 124.

⁷³ A. Vîlcu, *Circulația dinarului unguresc în secolul al XVII-lea în Țara Românească (Tezaurul de la Târgoviște, jud. Dâmbovița)*, CN, 8, 2002, p. 335-346.

⁷⁴ O analiză a circulației denarilor ungurești în Țara Românească în secolul al XVI-lea la B. Murgescu, *Circulația monetară în Țările Române în secolul al XVI-lea*, București, 1996, p. 106.

⁷⁵ A fost utilizat un eșantion alcătuit din 15 tezaure; A. Vîlcu, *op.cit.*, p. 341.

⁷⁶ *Ibidem*, p. 343.

Mănăstirea Adam a fost depus mai degrabă în a doua jumătate a secolului al XVII-lea fiind totodată în concordanță cu monedele descoperite în celelalte morminte.

Cercetarea arheologică preventivă din situl Biserica Veche, comuna Liești, a confirmat existența unei biserici, amintită în documente ca fiind construită între 1840-1846 și care a deservit satul Liești înainte de strămutarea sa pe actualul amplasament, în urma inundațiilor provocate de Siret în anul 1881. Zidurile din piatră și cărămidă, care provin de la fundația așezământului, cele patru morminte, care cu siguranță fac parte din necropola bisericii, ceramica și monedele descoperite, dovedesc că ne aflăm în vechea vatră a satului, situată la acea dată între Siret și Bârlad. Materialul numismatic (9 monede) a fost recuperat atât din zona zidurilor de fundație cât și din cea a înhumărilor. Șapte monede sunt otomane, la care se adaugă o piesă de 3 kreuzer bătută la Viena în anul 1800 și o emisiune românească în valoare de 1 ban pusă în circulație în anul 1867. Cea mai timpurie monedă otomană este o para emisă de atelierul cairot în primii ani de domnie a sultanului Mustafa III (1757-1774). Din ultimele decenii ale secolului al XVIII-lea provine un fals după paralele emise la Constantinopol în vremea sultanului Abdülhamid I (1774-1789). Emisiunile otomane din secolul al XIX-lea sunt reprezentate de două parale puse în circulație în numele sultanului Mahmud II de atelierele din Cairo și Constantinopol în anii de domnie 12 (1819/1820) și 29 (1835/1836) și trei parale care poartă tuğra-ua sultanului Abdülmecid (1839-1861). Monedele puse în circulație în numele sultanului Abdülmecid au fost bătute la Constantinopol în anii de domnie 11 (1849/1850), 16 (1854/1855) și într-un an din care s-a reușit deslușirea doar a primei cifre, 2, care ar data piesa noastră în anii 1857-1861.

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, atât documentele scrise cât mai ales mărturiile numismatice relevă circulația intensă a nominalurilor otomane care domină piața monetară din Țara Românească și Moldova. În aceste condiții nu trebuie să ne surprindă apariția unor falsuri după emisiunile otomane așa cum este cazul monedei descoperită la Liești. Cercetările arheologice întreprinse în București și în împrejurimile capitalei în ultimele cinci decenii au scos la iveală un număr important de monede otomane sub formă de piese izolate sau tezaure monetare⁷⁷. Verificând materialul numismatic se poate observa că falsurile după nominalurile otomane ocupă un loc bine definit, oferindu-ne o imagine mai clară a ceea ce a însemnat circulația monetară în a doua parte a secolului al XVIII-lea. Haosul monetar aflat pe piața Țării Românești și incapacitatea autorităților de a gestiona această situație de criză perpetuată de-a lungul întregului secol al XVIII-lea și la începutul veacului următor sunt relevate și de sporirea numărului de falsuri. Astfel, dintre cele 249 monede otomane emise în veacul al XVIII-lea și la începutul secolului următor găsite în urma cercetărilor arheologice din București, circa 3% sunt falsuri. În timpul domniei sultanului Mahmud II numărul falsurilor sporește și mai mult, așa cum se poate observa din materialul numismatic descoperit în București și împrejurimi. Astfel, din cele 92 de monede emise în numele sultanului Mahmud II, circa 9% s-au dovedit a fi falsuri de epocă. Dosarul contrafacerilor după emisiuni otomane este completat de descoperirea la Curtea Veche a unui tezaur de falsuri după piesele de 60 de parale din timpul lui Mustafa III⁷⁸, la care se adaugă un depozit monetar păstrat inițial într-o pungă, alcătuit din 32 piese din bronz cu slabe urme de argintare găsit în Calea Plevnei nr. 20⁷⁹. Falsurile se realizau după piese cu valoare

⁷⁷ A. Vîlcu, *Monede otomane izolate descoperite în București*, în vol. Gh. Mănușu-Adameșteanu, Ana-Maria Velter, Katiușa Pârvan, A. Vîlcu, *Monede medievale și moderne . . .*, p. 89-98.

⁷⁸ Irina Isvoranu, A. Vîlcu, *Un depozit de falsuri după monedele otomane din vremea lui Mustafa III descoperit la București, sectorul Curtea Veche*, BSNR, 92-97 (1998-2003), 2003, p. 227-230, A. Vîlcu, *Un trésor de contrefaçons d'après*

les monnaies ottomanes du temps de Mustafa III découvert à Bucarest (Roumanie), în *Simposio Simone Assemani sulla monetazione islamica. II Congresso Internazionale di Numismatica e di Storia Monetale. Padova 17 maggio 2003*, Padova, 2005, p. 191-202.

⁷⁹ Maria Grigoriuță, *Tezaure monetare din secolul al XVIII-lea descoperite la București*, București. Materiale de istorie și muzeografie, 7, 1969, p. 179-184 publică piesele din tezaur fără comentariu.

ridicată dar și după monedă mărunță. Semnalăm în acest sens trei falsuri după parale emise în timpul sultanului Mahmud I (1 ex.) și Mustafa III (2 ex.) găsite la Cernica (mănăstirea Iezărul) la care se adaugă un fals după parale emise de Abdülhamid I descoperit la Radu Vodă⁸⁰. Recent, un alt fals după paraua emisă la Constantinopol în numele sultanului Abdülhamid I a fost descoperit într-un mormânt (M 381) aflat în necropola medievală de la Tunari⁸¹. În contextul declinului sistemului monetar otoman la sfârșitul secolului al XVIII-lea, falsurile după moneda mărunță se înmulțesc. Un document relevant în acest sens este marele tezaur descoperit la București (Cărămidarii de Jos)⁸² a cărui dată de încheiere a fost plasată, după reverificarea materialului numismatic, în timpul războiului din 1806-1812. Alcătuit din 1373 monede, toate nominaluri mărunte, tezaurul conține și trei falsuri după paraua emisă în timpul domniei sultanului Selim III. Acestor trei falsuri aflate în depozitul de la Cărămidarii de Jos li se adaugă încă două contrafaceri care provin din tezaurul descoperit la Roșu, jud. Ilfov⁸³ și Călărași⁸⁴. Ultimul tezaur, format din 279 monede otomane emise în secolele XVIII-XIX⁸⁵, conține și un fals după paralele emise în timpul domniei sultanului Osman III (1754-1757), singurul semnalat până în prezent pentru Țara Românească⁸⁶.

Creșterea numărului de falsuri după emisiunile otomane la începutul secolului al XIX-lea a obligat autoritățile din Țara Românească să ia o serie de măsuri menite să stăvilească avalanșa de contrafaceri care produceau pierderi importante locuitorilor. Astfel, în noiembrie 1828 se dispunea ca monedele false turcești să fie adunate și scoase din uz iar zarafii care le mai schimbau să fie judecați⁸⁷.

Descoperirile rezultate în urma cercetărilor arheologice efectuate la Liești, Nicorești și Adam aduc noi informații referitoare la circulația monetară în sudul Moldovei. Publicarea materialului numismatic este binevenită aruncând o nouă lumină asupra ansamblului circulației monetare, mai ales că pentru evul mediu și epoca modernă descoperirile izolate nu s-au bucurat de atenția cercetătorilor care, din diferite motive, s-au axat pe editarea tezaurilor.

⁸⁰ A. Vîlcu, *Monede otomane izolate descoperite în București*, în vol. Gh. Mănucu-Adameșteanu, Ana-Maria Velter, Katiușa Pârvan, A. Vîlcu, *Monede medievale și moderne . . .*, p. 89-98.

⁸¹ Idem, *Monedele otomane descoperite la Tunari-Biserică*, în vol. *Comuna Tunari, jud. Ilfov. Cercetări istorice și arheologice. Secolele XVI-XIX*, București, 2009, p. 278, nr. 508.

⁸² Publicat sumar și cu greșeli de Maria Grigoruță, *Tezaurul monetar de la Cărămidarii de Jos (sec. XVIII-XIX)*, Izvoare arheologice bucureștene, 2, București, 1985, p. 57-62. Revizuirea materialului numismatic a fost făcută de A. Vîlcu în vol. Gh. Mănucu-Adameșteanu, Ana-Maria Velter, Katiușa Pârvan, A. Vîlcu, *Monede medievale și moderne . . .*, p. 558.

⁸³ Idem, *Două tezaure monetare din secolul al XVIII-lea descoperite la Roșu, jud. Ilfov și Băiculești, jud. Argeș*, CN, 8, 2002, p. 251-260.

⁸⁴ A. Vîlcu, M. Neagu, *Un tezaur de monede din secolele XVIII-XIX descoperit la Călărași*, Cultură și civilizație la Dunărea de Jos, 18, 2001, p. 53-58.

⁸⁵ Tezaurul este format din parale emise pentru sultanii: Mahmud I (1 ex.), Abdülhamid I (5 ex.), Selim III (24 ex.), Mustafa IV (5 ex.), Mahmud II (171 ex.), la care se adaugă 71 parale pentru care nu s-a reușit o identificare a sultanului și două falsuri după Osman III și respectiv Selim III.

⁸⁶ O discuție asupra falsurilor după monedele otomane la A. Vîlcu, *Circulația falsurilor după moneda otomană din secolul al XVIII-lea în Țara Românească*, în *Studia varia in honorem professoris Ștefan Ștefănescu octogenarii*, ed. C. Luca și I. Căndea, București-Brăila, 2009, p. 631-641.

⁸⁷ I. Cojocaru, *Documente privitoare la economia Țării Românești 1800-1850*, 1, București, 1959, p. 411; A. Vîlcu, Ana Dicu, *Aspecte ale circulației monetare în perioada 1830-1848 în Țara Românească (Tezaurul de la Mânzălești, jud. Buzău)*, Mousaios, 8, 2003, p. 446-455.

CATALOGUL MONEDELOR

LIEȘTI, JUD. GALAȚI

Imperiul otoman

Mustafa III (1757-1774)

Mısır

Para

Pere 643, tuğra de tip I.

Lachman, p. 203, sigla nr. 43.

1. AR ↑ 0,30 g; 16 mm. Perforată.

S 2, carou 1, M 4.

Fals după para, Abdülhamid I (1774-1789)

2. AR 0,08 g; 12,5 mm.

S 2, carou 1, M 3.

Mahmud II (1808-1839)

Mısır

Para, anul 12=1819/1820.

Pere 844.

3. AR 0,12 g; 12,5 mm. Unifacies (reversul). Perforată.

Cs 1, sud.

Kostantiniye

Para, anul 29=1835/1836.

Pere 831.

4. AR 0,05 g; 12 mm.

Cs 1, nord.

Abdülmeceid (1839-1861)

Kostantiniye

Para, anul 11=1849/1850.

Pere 890.

5. AR ↑ 0,18 g; 12 mm.

S2, carou 2.

Para, anul 2[.] = 1857/1861.

Pere 890.

6. AE argintat 0,08 g; 12 mm.

S1, carou 6.

Para, anul 16=1854/1855.

Pere 907.

7. AE 0,85 g; 14 mm.

Cs 1, nord.

Austria

Francisc I (1792-1835)

Viena

3 Kreuzer, anul 1800.

8. AE ↑ 7,76 g; 30 mm.

Cs 1, nord.

România

Carol I (1866-1914)

1 ban, anul 1867.

MBR, p. 255, nr. 1a.

9. AE ↑ 1,01 g; 15 mm.

S 2, carou 2.

NICOREȘTI, JUD. GALAȚI

Polonia

Alexandru (1501-1506)

1/2 gros

Gumowski 469.

10. AR ↓ 0,43 g; 18 mm.

M 14, Cs 4.

Lituania

Sigismund III (1587-1632)

Solidus, anul 1614.

Gumowski 1288, monetar Hieronymus Wollowicz.

11. AR ↑ 0,62 g; 18 mm.

M 5, Cs 4.

Riga

Christina (1632-1654)

Solidus, anul 1640.

Fedorov, p. 279, nr. 776.

12. AE argintat ↑ 0,66 g; 16,5 mm.

M 14, Cs 4.

Rusia

Emitent neprecizat (prima jumătate a secolului al XVII-lea)

Copeica

13. AR ✓ 0,26 g 10x7 mm.

M 10, Cs 4.

Pl. I. Monede medievale și moderne descoperite în județul Galați.

Ungaria

Emitent neprecizat (secolele XVI-XVII)

Denar

14. AR, 0,28 g; 16 mm.

M 24, Cs 4.

Imperiul otoman

Mahmud I (1730-1754)

Kostantiniye

Para

Pere 578.

15. AR ↗ 0,33 g; 16 mm. Trei perforații.

M 21, Cs 2.

Osman III (1754-1757)

Mısır

Para

Pere 604, Lachman, p. 203, sigla nr. 12.

16. AR ↑ 0,40 g; 15 mm.

M 2, Cs 1.

Selim III (1789-1807)

Mısır

Para, anul ilizibil.

Pere 717.

17. AR ↖ 0,15 g; 15 mm. Ruptă.

M 3, Cs 4.

Mahmud II (1808-1839)

Mısır

Para, anul ilizibil.

Pere 844.

18. AR ✓ 0,11 g; 13 mm.

M 4, Cs 4.

Emitent neprecizat (secolul XVIII)

Para

19. AR, 0,31 g; 16 mm.

M 6, Cs 4.

Austria

Francisc I (1792-1835)

Viena

Kreuzer, anul 1816.

20. AE ↑ 7,76 g; 26 mm.

Passim.

ADAM, JUD. GALAȚI

Ungaria

Vladislav II (1490-1516)

Kremnitz (Kremnica)

Denar, anul 151(0?).

Huszár 811; Pohl 253-4, monetar Georg Thurzó.

21. AR ↑ 0,33 g; 15 mm.

Cs 7, M 8, -1 m.

Francisc Iosif (1848-1916)

Kremnitz (Kremnica)

Kreuzer, anul 1851.

22. AE ↑ 5 g; 24 mm.

Passim.

Kreuzer, anul 1851.

23. AE ↑ 5 g; 24 mm.

Passim.

Austria

Emitent neprecizat (secolul XVII)

Kreuzer

24. AR ↑ 0,29 g; 16 mm.

S 3, M 1.

Polonia

Emitent neprecizat (secolul XVII)

Solidus

25. AE 0,26 g; 16 mm.

S 4, M 2.

Riga

Sigismund III (1587-1632)

Solidus, anul 1619.

Gumowski 1439.

26. AR ↓ 0,56 g; 16,5 mm.

Cs 7, M 9, -1 m.

Gustav Adolf (1611-1632)

Solidus, anul 1627.

Fedorov, p. 270, nr. 740.

27. AR 0,51 g; 16 mm.
Cs 7, M 11, -1,40m.

Mustafa III (1757-1774)

Imperiul otoman
Mahmud I (1730-1754)

Kostantiniye
Para
Pere 578.
28. AR ✓ 0,27 g; 16 mm.
Cs 7, M 12, -1m.

Islâmbol
Para, anul 3=1759/1760.
Pere 639, tuğra de tip I.
29. AR ↑ 0,29 g; 16 mm.
Cs 7, M 10, -1,30m.

Monnaies médiévales et modernes découvertes dans le département de Galaţi

RÉSUMÉ

Les auteurs présentent des monnaies découvertes au cours des fouilles archéologiques à l'église de la Nativité de la Vierge (*Naşterea Maicii Domnului*) de Nicoreşti, dép. de Galaţi (11 ex.), au monastère Adam situé à Adam, comm. de Drăguşeni, dép. de Galaţi (9 ex.) et au lieu-dit Biserica Veche (l'Ancienne Église) de Lieşti, dép. de Galaţi (9 ex.). Les monnaies découvertes à Nicoreşti sont: un demi-gros polonais frappé à Cracovie pour le roi Alexandre (1501-1506), un solidus lithuanien de Sigismond III (1587-1632), un solidus émis en 1640 à Riga, une pièce en argent (kopeck) russe frappée dans la première moitié du XVIIe siècle, un denier hongrois, un kreuzer autrichien émis en 1816 et 5 paras ottomans. Les pièces ottomanes ont été frappées au nom des sultans Mahmud Ier (1 ex.), Osman III (1 ex.), Selim III (1 ex.) et Mahmud II (1 ex.), auxquelles s'ajoute un para illisible du XVIIIe siècle. On remarque le para d'Osman III, émission signalée rarement dans les trésors monétaires et les découvertes isolées de Valachie et de Moldavie. Le kopeck en argent enrichit le dossier encore peu connu concernant la circulation des monnaies russes dans les Pays Roumains au XVIIe siècle.

Les plus nombreuses monnaies découvertes à Lieşti sont des émissions ottomanes du temps de Mustafa III (1 ex.), Mahmud II (2 ex.) et Abdülmeçid (3 ex.), auxquelles s'ajoutent une contrefaçon d'après les paras d'Abdülhamid Ier, une pièce autrichienne de 3 kreuzer frappée en 1800 et 1 ban roumain de 1867. On discute la circulation des faux d'après les émissions ottomanes en Valachie et en Moldavie.

Au cours des recherches effectuées à Adam on a découvert 9 monnaies: un denier hongrois de Ladislav II (1490-1516), deux solidus frappés en 1619 et 1627 à Riga pour Sigismond III et Gustave II Adolphe, deux paras ottomans frappés au nom des sultans Mahmud Ier et Mustafa III, un solidus polonais et un kreuzer autrichien du XVIIe siècle et deux pièces d'un kreuzer frappées à Kremnitz (Kremnica) en 1851.

On discute quelques aspects de la circulation des émissions polonaises et ottomanes dans les Pays Roumains.

EXPLICATION DES FIGURES

Pl. I. Monnaies médiévales et modernes découvertes dans le département de Galaţi.